

**MIRCEA
COȘEA**

UNIUNEA
EUROPEANĂ,
CU BUNE
ȘI CU RELE

ESEU DE ECONOMIE EUROPEANĂ

Cuprins

1. CAPITALISMUL SECOLULUI XXI ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ.....	5
2. CU BUNE ȘI CU RELE	27
3. NICI BUNE, NICI RELE, CI DOAR FAPTE ȘI ACȚIUNI ALE UNIUNII EUROPENE	61
4. CE MOȘTENEȘTE NOUL PARLAMENT EUROPEAN	93
5. UNIUNEA EUROPEANĂ, O INSULĂ ÎN OCEANUL GLOBALIZĂRII	105
6. ROMÂNIA ȘI GUVERNANȚA FISCALĂ EUROPEANĂ	127
7. STATUL DE DREPT ȘI VALORILE EUROPENE	169
8. UNIUNEA EUROPEANĂ ESTE DOAR O COLECȚIE DE TERITORII NAȚIONALE?	185
9. CÂT DE UNIUNE ȘI CÂT DE EUROPEANĂ MAI ESTE UNIUNEA EUROPEANĂ?	203
10. ROMÂNIA, LIDER PE PIAȚA EUROPEANĂ LA EXPORTUL DE VALOARE ADĂUGATĂ.....	217
EPILOG	225

CAPITOLUL 01

Capitalismul secolului XXI și Uniunea Europeană

Uniunea Europeană a fost construită de tehnocrați și de politicieni, după cel de-al Doilea Război Mondial, fără a se ține prea mult seama de ceea ce gândeau și voiau oamenii simpli.

După mai mult de o jumătate de secol, gândirea și voința oamenilor simpli au devenit importante. Astfel, din perspectiva euroentuziaștilor, Europa îi protejează și le-a permis să trăiască în pace de la cel de-al Doilea Război Mondial, în timp ce din punctul de vedere al euroscepticilor, nu numai că Europa nu i-a protejat în niciun fel, ci a distrus națiuni, popoare și culturile acestora.

Ce trebuie făcut? Trebuie mers mai departe cu integrarea europeană sau trebuie găsită o altă cale?

Este o întrebare ale cărei origini ar trebui căutate și în schimbările care au caracterizat lumea noastră și, în primul rând, societatea capitalistă, de la începuturile Uniunii Europene până în prezent. S-au petrecut mari schimbări nu numai din punctul de vedere al raporturilor geopolitice, dar și al structurilor sociale, și mai ales al comportamentului și al mentalității colective.

De la o Comunitate postbelică preocupată doar de problemele industriei miniere și a oțelului, actuala Uniune Europeană se caracterizează printr-o dezvoltare a societății cunoașterii, a serviciilor și a preocupării pentru promovarea și apărarea unor valori democratice greu de identificat în perioada creării Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului.¹

Schimbările survenite pe parcursul a aproape șaptezeci de ani nu au putut să nu lase urme nu numai în înfățișarea și funcționarea complexului integrator european, ci și în atitudinea cetățenilor europeni față de acesta. Chiar dacă pe unii i-a mulțumit la început, oferindu-li-se pace și locuri de muncă după îngrozitoarea dramă a războiului, pe cei din generațiile următoare, crescuți în abundența consumatoristă a perioadei „trente glorieuses”, i-a mulțumit mai puțin sau chiar deloc.

Mediul general în care s-a creat și s-a dezvoltat Uniunea Europeană este cel al Capitalismului modern, tratat de cele mai multe ori într-o manieră simplistă, prin reducere doar la sintagma „economie de piață”.

„Capitalismul nu este o reușită”, spunea John Maynard Keynes. „Nu este nici frumos, nici inteligent și nici nu-și respectă promisiunile. Nu are de ce să ne placă și nici nu putem să avem încredere în el. Problema este că atunci când vrem să îl înlocuim ne dăm seama că nu avem cu ce.”²

Într-adevăr, Capitalismul s-a dovedit a fi cel mai rezonabil mod de organizare și funcționare a activității umane, încercările de

1. Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului (CECO) a fost fondată în 1951 (*Tratatul de la Paris*), de Franța, Germania de Vest, Italia, Belgia, Luxembourg și Olanda, pentru a partaja resursele de oțel și cărbune ale statelor membre, prevenind astfel un nou război european. A reprezentat aplicarea unui plan dezvoltat de economistul francez Jean Monnet, făcut public de Ministrul de Externe francez Robert Schuman.
2. John Maynard Keynes: *Treatise on Money* (1930)

înlocuire a lui cu alt mod de organizare și funcționare dovedindu-se falimentare.

Desigur, nu este nici pe departe perfect, dar a asigurat până în prezent cele mai mari creșteri ale nivelului de trai pe care le-a cunoscut întreaga istorie a omenirii. Odată cu schimbările datorate noilor raporturi geopolitice, cu noile stadii ale revoluției industriale și tehnologice, cu rolul tot mai important al capitalului multinațional, cu importanța pe care a căpătat-o *social media* și cu destrămarea sistemului comunist, Capitalismul și-a schimbat și el unele dintre elementele ce-l caracterizau în perioada apariției bine-cunoscutului *Manifest Comunist*.³

Azi vorbim despre „Capitalismul secolului XXI”, un mod de organizare și funcționare a activității umane înalt globalizate, supuse unor rigori meteo-climatice abrupte și agravate de efectele poluării, destabilizată prin accentuarea decalajelor și inegalităților dintre țări și popoare, afectată de procesul declanșării unor valuri migratoare aproape imposibil de controlat.

Cum se înfățișează Capitalismul secolului XXI?

Majoritatea analizelor⁴ apreciază că cea mai importantă caracteristică este aceea a incapacității sale de a soluționa problematica mediului înconjurător și a poluării, devenită unul dintre cele mai importante pericole pentru omenirea viitoarelor decenii.

Din acest punct de vedere, Capitalismul secolului XXI are o mare responsabilitate, pe care o putem explica prin următoarele:

- Prioritatea pe care capitalismul o acordă doar problemelor pe termen scurt. Necesitatea obținerii de profit imediat conduce firmele spre subestimarea sau chiar ignorarea costurilor destinate protecției mediului. Astfel, se sacrifică viitorul

3. *Manifestul Partidului Comunist* este una dintre cele mai importante scrieri politice din istorie. A fost scris de Karl Marx și Friedrich Engels, și publicat pentru prima oară la Londra, în 21 februarie 1848

4. Dossier: *Les 7 péchés du capitalisme*, AE. 09/2019

pentru prezent în sensul în care investițiile pe termen mediu și lung pentru mediu sunt amânate *sine die*.

- Individualismul decizional face ca mediul de afaceri să acționeze separat, doar în interes strict individual, acordând prea puțină atenție problemelor de ordin colectiv, atât la nivel național, cât și internațional. Evoluția descurajantă a COP 25 (Convention on Climate Change) demonstrează acest aspect.
- Creșterea economică bazată exclusiv pe obținerea de profit conduce la nesustenabilitate prin stimularea consumatorismului dirijat în sensul în care se epuizează resurse neregenerabile și se acordă prea puțină atenție unor forme de consum ecologic, cu valențe de protecție a mediului.

Pentru Uniunea Europeană, această caracteristică a Capitalismului secolului XXI ar trebui să fie o provocare foarte serioasă.

Este evident că politicile europene ar trebui să aibă direct și imediat în vedere necesitatea unui efort legislativ și financiar pentru a contracara tendința noului capitalism de a subestima problema mediului sub imperativul obținerii de profit.

Drept urmare, dezvoltarea durabilă este ferm ancorată în tratatele europene și este un element central al politicilor Uniunii Europene.⁵

Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă și cele 17 Obiective pentru Dezvoltare Durabilă (ODD) au fost adoptate la Adunarea Generală ONU în septembrie 2015. Aceste obiective au dat un nou impuls eforturilor globale pentru realizarea dezvoltării durabile.

Alături de statele membre și respectând principiul subsidiarității, UE s-a angajat să devină lider în punerea în aplicare a Agendei 2030 și, implicit, a celor 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă.

5. Declarația Comună a Consiliului și a reprezentanților guvernelor țărilor membre reuniți în cadrul Consiliului, a Parlamentului European și a Comisiei Europene 2017/C210/01

În data de 20 iunie 2017 au fost adoptate concluziile Consiliului European: „Un viitor durabil al Europei: răspunsul Uniunii Europene la Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă.” Aceste concluzii reprezintă documentul politic asumat de statele membre ale Uniunii Europene privind implementarea Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă.

Ca urmare a evaluării implementării la nivelul UE a Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă, în data de 18 octombrie 2018, Consiliul European a emis un nou set de concluzii:

„UE și statele sale membre își mențin angajamentul ferm față de Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă și față de punerea în aplicare a acesteia. Consiliul European salută intenția Comisiei de a publica, în 2018, documentul său de reflecție, care ar trebui să deschidă calea către adoptarea în 2019 a unei strategii cuprinzătoare de punere în aplicare.”

În cadrul președinției României la Consiliul UE (ianuarie 2019 – iunie 2019), au fost obținute progrese importante în ceea ce privește implementarea Obiectivelor pentru Dezvoltare Durabilă la nivel european.

Adoptarea Concluziilor Consiliului UE „către o Europă tot mai sustenabilă până în 2030” este una dintre cele mai importante realizări. Cele 27 de articole reafirmă angajamentul Uniunii Europene pentru Agenda 2030 și schițează un cadru prin care poate fi implementată.

Concluziile Consiliului UE au fost incluse și în discuțiile ce au stat la baza Agendei strategice a Comisiei Europene, care cuprinde o parte importantă dedicată dezvoltării durabile. Comisia Europeană a prezentat, în 22 noiembrie 2016, Comunicarea „Pașii următori pentru un viitor european durabil”. Documentul prezintă răspunsul Uniunii Europene la Agenda 2030 și confirmă integrarea obiectivelor de dezvoltare durabilă în cadrul politicii europene și în prioritățile actuale ale Comisiei Europene, evaluarea situației și identificarea celor mai relevante preocupări privind durabilitatea. Prin această comunicare, Uniunea Europeană s-a angajat în favoarea

unei dezvoltări durabile prin care „să asigure o viață demnă pentru toți respectând limitele planetei, care să reunească prosperitatea și eficiența economică, societăți pașnice, incluziunea socială și responsabilitatea față de mediu”.

În ianuarie 2019, Comisia a publicat, în cadrul dezbaterilor pe tema „Viitorul Europei”, un document de reflecție intitulat „Către o Europă durabilă până în 2030”. Putem aprecia că, în termeni teoretici și declarativi, UE are toate atuurile pentru a-și îmbunătăți competitivitatea, pentru a investi în dezvoltarea durabilă, pentru a impulsiona guvernele, instituțiile și cetățenii și pentru a deveni un model pentru restul lumii.

Este important și faptul că noul președinte al Comisiei Europene și-a manifestat interesul și dorința de a continua și susține aceste evoluții ale UE în domeniul protecției mediului și pentru o economie cu dezvoltare sustenabilă.

În discursul său inaugural, doamna Ursula von der Leyen a ținut să sublinieze acest lucru, menționând următoarele direcții de acțiune:

- Banca de Investiții Ecologice – această nouă instituție capitalizată de contribuabili va trebui să finanțeze proiecte cuprinse într-un plan mai mare, numit „Acordul verde”;
- o taxă la nivel european pe transportul aerian, destinată creării unui fond necesar unor programe de reducere a poluării aeriene.

O altă caracteristică importantă a Capitalismului secolului XXI este aceea a încurajării mecanismelor de obținere a profitului de rentă și de monopol în defavoarea profitului din activitate productivă.

Posibilitatea nelimitată pe care o oferă libertatea pieței de a acumula capital devine, paradoxal, o limitare chiar a acestei libertăți. Concurența de pe piața liberă nu mai este cel mai important mecanism de obținere de profit, deoarece capitalul acumulat poate aduce profit chiar în afara oricărei concurențe. A devenit un fenomen frecvent la nivelul firmelor acela al renunțării la investiții productive

în favoarea investițiilor de portofoliu în alte firme sau în imobiliar în scopul obținerii de profit doar din dividende.

Astfel, s-a ajuns în situația în care se remarcă o depreciere a raportului de distribuție a avuției între deținătorii de capital rentier sau de monopol (investiții de portofoliu, chirii, brevete, drepturi de autor, diverse tipuri de proprietate intelectuală) și deținătorii de forță de muncă (categorii socioprofesionale salariate, clasă mijlocie, etc). Datele arată că la o avuție prezumată de 100 de euro, 68 de euro reveneau salariaților în 1980 în Europa și 65 în Statele Unite. În 2018, doar 60 de euro reveneau salariaților în Europa și 58 în Statele Unite.⁶

Se remarcă și o altă caracteristică a Capitalismului secolului XXI, aceea a deteriorării de către marile companii a sistemului concurențial, cu efecte asupra funcționării sistemului de democratizare a pieței. Din ce în ce mai evident, marile companii joacă un rol important în reducerea sau chiar eliminarea factorilor concurențiali de pe piață.

„Primele 100 de companii din Statele Unite”, se arată într-un studiu FMI⁷, „reprezintă mai mult de jumătate din PIB-ul acestei țări. În douăzeci de țări dezvoltate, 10% din companiile cele mai profitabile și-au mărit prin cifra de afaceri ponderea în PIB cu 40% între 2000-2005. Astfel de companii (naționale și multinaționale) sunt în industria auto, chimie, farmacie, spitale, comerț în detaliu, dar și în domeniul fondurilor de investiții, imobiliar sau cabinete de avocatură.”

Cele mai importante aspecte ale acestei probleme sunt însă reprezentate de situația marilor companii din sectorul economiei digitale și on-line: Google, Amazon, Facebook și Apple.

Uniunea Europeană este preocupată intens de această problemă, dar rezultatele nu sunt pe măsura efortului depus.

6. Sophie Piton et Antoine Vatan: „Le partage de la valeur ajoutée: un problème capital”, *L'Economie Mondiale*, 2019, La Découverte

7. Site FMI: <https://fram:/link/MNh0EdPf>

Reuniunea de la Tallinn din 16-17 septembrie 2017 a miniștrilor de Finanțe din țările membre ale Uniunii Europene s-a încheiat cu un comunicat privind realizarea unor progrese pe calea rezolvării problemei impozitării corecte a marilor companii din domeniul numeric/internet (GAFA).

Studiind materialele reuniunii, ca și pozițiile diferitelor țări participante, am ajuns la concluzia că nu avem niciun motiv de satisfacție sau de entuziasm. La această reuniune nu s-au făcut progrese, ci doar s-au reafirmat contradicțiile existente între țările membre, pe fundalul divergenței de interese ca urmare a exploatării de către unele țări a *dumpingului* fiscal generat de inexistența armonizării politicilor fiscale. S-a evidențiat încă o dată lipsa de solidaritate în ceea ce privește poziția fiscală față de giganții net-ului. Unele țări câștigă în detrimentul altora, fără a da măcar de înțeles că ar fi de acord cu o posibilă poziție comună asupra unei taxări unice la nivel european.

Irlanda, Luxembourg și Olanda au rămas și după Tallinn adversarele armonizării fiscale europene, continuând să apere o legislație învechită și evident contrară principiilor integrării economice și monetare europene.

Redeschiderea discuțiilor pe această temă de către Franța, Germania, Spania și Italia, la care s-a alăturat și România, este salutară, dar rezolvarea în practică este încă dificilă, chiar dacă instrumentarul de măsuri și instrumente fiscale este pregătit. Trecerea la nivel european la o politică fiscală bazată pe o formă unanim acceptată de taxare a GAFA depinde exclusiv de o decizie politică luată la nivelul Comisiei și Parlamentului European. În contextul procesului de „reformare și reconstrucție” a Uniunii, caracterizat deja de interese și poziții divergente, o astfel de decizie politică prin vot în unanimitate nu pare a fi imediată și ușor de obținut.

Iată principalele elemente de natură conceptuală și practică de la care ar putea să plece procesul de obținere a deciziei politice pe tema taxării societăților informatice.

Problema impozitării corecte a GAFA (Google, Apple, Facebook, Amazon) nu este nici nouă, și nici lipsită de importanță pentru marea majoritate a țărilor Uniunii, având în vedere „daunele” uriașe pe care aceste companii le aduc bugetelor naționale prin utilizarea tehnicilor optimizării fiscale. O analiză recentă asupra impozitării Google și Facebook, publicată de către europarlamentarul Paul Tang, arată că prima societate este impozitată în Uniunea Europeană cu doar 0,36 și 0,82%, iar cea de-a doua cu doar 0,03 și 0,1%, pricinuind țărilor membre pierderi între 5,1 și 5,4 miliarde de euro în perioada 2013-2015.

Așa după cum se știe, regula impozitării societăților se bazează pe principiul locației permanente („permanent établissement”), ceea ce face ca numai acele societăți care au prezență fizică și materială (capital, personal, infrastructură comercială, etc.) pe un teritoriu național să poată fi impozitate de către politica fiscală a acelui teritoriu. Societățile internet pot însă presta activități prin mijloace specifice net-ului pe orice teritoriu național fără a avea locație permanentă pe acesta, fixând locația nu în funcție de locul unde este consumat produsul lor, ci în funcție de locul în care impozitarea este mai avantajoasă. Astfel, Amazon are locație permanentă în Luxembourg, Apple, în Irlanda iar Facebook, în Olanda, țări care, datorită inexistenței unificării politicii fiscale europene, își permit să practice cote de impozitare naționale inferioare mediei.

Așa după cum arătam mai sus, problema impozitării corecte a GAFA nu a fost pentru prima oară abordată la Tallinn. Pe data de 5 octombrie 2015, OECD a publicat raportul final asupra acestei situații, intitulat „Base Erosion and Profit Shifting Project” (BEPS). Esența acestui proiect, menit să reglementeze impozitarea societăților cu caracter informatic și de net, a reprezentat-o recomandarea

privind prețul de transfer în cazul intangibilelor („Guidance on Transfer Pricing Aspects of Intangibles”). O altă recomandare importantă a proiectului a reprezentat-o necesitatea înregistrării și analizei fluxului prețurilor de transfer prin contabilități separate pe țările în care acționează respectivele societăți („Guidance on Transfer Pricing Documentation and Country-by-Country Reporting”).

Proiectul BEPS este unanim considerat de analiza economică occidentală ca fiind un pas important pe care țările membre OECD l-ar fi făcut pe calea contracarării tendinței marilor companii informatice de a diversifica și perfecționa mecanismul optimizării fiscale.

Paradoxal, Uniunea Europeană nu a manifestat interes față de BEPS, deși o variantă mai extinsă a acestuia (prin includerea și a societăților fără aport de intangibile) a fost amplu discutată sub forma bine-cunoscutei „Directive Moscoviți”.

Interesant este însă faptul că BEPS a fost adoptat de la 1 iulie 2017 în Australia (sursa: Australian Taxation Office), sub denumirea de „Diverted Profits Tax” (DPT).

Trebuie menționat că ideea DPT aparține Marii Britanii, care a introdus această taxare de la 1 aprilie 2015, cunoscută sub denumirea de „Google Tax”. Conform Buletinului „KPMG – Diverted Profits Tax Meets Transfer Pricing”, DPT reprezintă în Marea Britanie o „taxare de pedeapsă” („punitive rate”) de 25%, față de 20% cât sunt taxate în mod normal companiile. Conform aceleiași surse, rezultatul a fost extrem de modest, ceea ce a determinat guvernul să negocieze amiabil cu Google în 2016 pentru obținerea unei compensații de 150 de milioane de euro. Pe același principiu de negociere amiabilă a mers și Italia, care a obținut de la Google în 2017 o compensație de 360 de milioane de euro. Aceste negocieri marchează o pierdere a interesului față de aplicarea DPT, considerat insuficient și greu de aplicat în favoarea obținerii unor sume mai importante, dar care au